

STRESZCZENIE

Zasadniczym punktem wyjścia przedstawianych w rozprawie badań jest zjawisko podtrzymywania pamięci o Kresach Wschodnich przez grupę współczesnych mieszkańców Bytomia. Mimo upływu lat – od czasu przybycia ostatnich grup przesiedleńców minęło już ponad pół wieku – pamięć opuszczonych terenów i związanych z nim wartości jest przechowywana i przekazywana w kręgach rodzinnych, a zarazem traktowana jako cenna część polskiego dziedzictwa kulturowego, którego należy strzec w każdych warunkach historycznych i politycznych. Zasadniczym celem dysertacji jest próba odpowiedzi na pytanie, co stanowi podstawę określonego typu postrzegania Kresów Wschodnich oraz dzięki którym staraniom wizja ta jest podtrzymywana.

Rozprawę można podzielić na dwie części. W pierwszej podjęto problem przedstawiania Kresów w dyskursie historycznym i literackim oraz sprawdzono, na ile zawarte tam interpretacje, czytane i opowiadane, mogły mieć wpływ na kształtowanie się obrazu dawnych polskich ziem południowo-wschodnich w świadomości byłych mieszkańców, a także na sposób postrzegania ich przez osoby, które nie mają z utraconymi terenami żadnych wspomnień osobistych. W badaniach sięgnięto aż do źródeł XVIII wiecznych.

W drugiej części omówiono wyobrażenie Kresów w pozaliterackim i pozanaukowym dyskursie budowanym przez Kresowiaków bytomskich. Na dyskurs ten składają się opowieści rodzinne, pozadomowe wystąpienia gawędziarzy, okazjonalnie spisywane wspomnienia, wypowiedzi działaczy towarzystw i klubów miłośników Kresów, Lwowa, uczestników spotkań tematycznych itp. Cel badań został wyprowadzony z założenia o dobrowolnym przejmowaniu na siebie roli strażnika tradycji kulturowej przez przesiedleńców ze Wschodu i przez ich rodziny. Rzadko przy tym zdają oni sobie sprawę z tego, że ich opowieści, w procesie wielokrotnego powtarzania zdążyły się sformalizować. Kolejne pokolenia dorastając w otoczeniu zdominowanym przez tego typu narrację przejmują jej elementy i podtrzymują wyobrażenie Kresów Wschodnich oraz sposób mówienia o nich. Wybierając z opowieści wspomnieniowych informatorów to, co szczególnie wyeksponowane, przedstawiono repertuar narracji o Kresach występujący w pokoleniu przesiedlonych oraz ich dzieci i wnuków.

W podsumowaniu porównano trzy dyskursy starając się ustalić, na ile rzeczywiste doświadczenia i przeświadczenia, a na ile uniwersalne sposoby recepcji utrwalone w

literaturze i narracji historycznej wpływają na sposób widzenia Kresów przez współczesnych mieszkańców Bytomia. Zauważono, że na narracje o charakterze wspomnieniowym nakładają się jednak elementy wiedzy pozyskanej dodatkowo, wiedzy często mającej swoje źródła w bardzo starych przekazach, odsyłających do obrazu Kresów obecnego w zapisach osiemnasto- i dziewiętnastowiecznych. Różnorodnie wizualizowane indywidualnie teksty literackie i historyczne, w połączeniu ze wspomnieniami osobistymi lub zasłyszonymi są podstawą konektywnego wyobrażenia, na tyle ważnego kulturowo, by należało je zachować i przekazywać kolejnym pokoleniom.

SUMMARY

The starting point for presented in the thesis research is a phenomenon concerning the sustenance of memory about Eastern Borderlands by a current group of Bytom inhabitants. Despite the passing of time – over half a century passed since the last group of the migrants was moved – memories of the abandoned space and connected with them values are still being kept in family circles, and treated as a cherished part of the Polish cultural heritage, that should be guarded during any historical or political conditions. The main goal of the thesis is to answer a question: what is the basis for a particular perception of the Eastern Borderlands, and due to whose activities this vision is still sustained.

The thesis can be divided into two parts. The first part is an attempt of depicting the Eastern Borderlands in historical and literary discourse as well as examination, to what extent contained there interpretations, both read and told, could have an impact on shaping of the former south-eastern lands picture, other people's, who have no personal memories of the lost lands, perception of it. In the research the used sources can be tracked down to the 18th century.

The second part is dedicated to depiction of the Eastern Border lands in non-literary and non-scholarly discourse, built by the Easterners from Bytom. This discourse contains of family tales, performances of storytellers made outside of home, occasionally transcribed memories, statement made by members of societies and clubs of Eastern Borderlands, or Lwow enthusiasts, partakers of thematic meetings etc. The aim of the research was conducted from the statement that the Eastern migrants and their families voluntarily took on the role of a keeper of cultural heritage. Rarely are they aware that their tales, in the process of multiply repetition, have already formulised themselves. Next generation grow up in an environment dominated by this type of narration, take over its elements and sustain the images of the Eastern Borderlands, as well as the way of depicting them. While choosing from the memoir tales of the informants that which is particularly exposed, a repertoire of Eastern Boarders narrations present in the generation of the migrants, their children, and grandchildren, was presented.

In the summation there were presented three discourses while attempting to determine to what degree the experiences and convictions, and to what degree the universal way of reception embedded in the literature and historical narration make an impact on the way of perception of the Eastern Borderlands by inhabitants of Bytom.

It was noted, that the narrations of memoir nature are intertwining with the elements of knowledge acquired additionally, knowledge that has its source in very old stories originating from the depictions of the Eastern Borderlands present in 18th and 19th century records. Diversely visualised individual literary and historical texts, connected with the personal or heard memories, are the basis for concrete image, important culturally to the point it had to be passed down to the next generations.